

Bir Milli Vazife Olarak Spor ve Kadınlar

Sport and Women as a National Duty

Derleme Makale

Aksu BORA

Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi, İletişim Bilimleri Bölümü, Ankara

---

ÖZ

Türkiye’de modernitenin tarihi, kadın ve erkek vatandaşların inşasının da tarihidir. Bu inşa, başka araçların yanı sıra, biyopolitika yoluyla yapılmıştır. Bedenlerin denetimi ve düzenlenmesini nüfus ölçeğinde gerçekleştirmenin bir aracı olan biyopolitika, kadın ve erkek bedenleri için farklılaşmıştır. Kadın vatandaşların asli görevlerinin annelik olmasından hareketle, onların sporla ilişkilerinin ancak annelik rolü çerçevesinde kurulması öngörüldürken, erkek vatandaşların savaş zamanı yurt savunmasında ve barış zamanında da ekonomide görev alacak biçimde bir beden eğitiminden geçmeleri önerilmiştir. Kadınlarla erkekler arasındaki bu farklılığın yanında, daha az dikkat edilen bir farklılık daha vardır: Kadınların kendi aralarındaki farklılık. Sınıfsal farklılık hem

---

ABSTRACT

The history of modernity in Turkey is the history of construction of citizenship. Biopolitics is a very useful tool for this construction. It differentiate female and male citizenship. The main basis of female citizenship is motherhood while the male citizenship’s is the war power and production. Then, physical training and sports is differentiated for male and female. In addition to the gender differentiation, there was an other differentiation among women: Class differentiation. While upper class women (Cumhuriyet kızı) liberated to move out public space at the cost of staying a semi-child

beden politikalarında hem de kadınların imgelerinde çeşitlenme yaratmıştır. Üst sınıftan "Cumhuriyet kızları" için spor çocukluğa kaçışın bir aracı olurken, nüfusun büyük bir bölümü için biyopolitikanın sınırları sağlıklı annelik çerçevesinde çizilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Biyopolitika, toplumsal cinsiyet, modernleşme, spor.

position; there is no other choice for lower class women except motherhood.

Key Words

Biopolitics, gender, modernity, sports.

GİRİŞ

Türk modernleşmesinin tarihi, esas olarak kurumsal yapının ve zihniyetin değişiminin tarihidir. Kozmopolit bir imparatorluktan bir ulus devlete dönüşmek zor ve sancılı bir süreçtir. Bir yandan eski yapıların ve kurumların yerine yenilerinin konması, diğer yandan işgalci güçlere karşı büyük bir savaş verilmesi gerekmiştir. Altı yüz yıllık büyük bir imparatorluğun kalıntılarından yeni bir devletin doğuşu, hilafetin ve millet sisteminin yıkılarak modern vatandaşlık temelinde yeni bir toplumsal sözleşmenin, yani anayasanın yapılması... Cumhuriyetin kurucu kadrosunun temel problemi, bu büyük altüst oluştan yeni bir düzene geçilirken, toplumu bir arada tutan eski değerlerin yerine yenilerini koymak ama bunu yaparken ulusal kimliği yitirmemektir. Bu problem, daha Tanzimat döneminde modernleşmeci elitlerin zihnini meşgul etmişti. Çünkü bu elitler, Jale Parla'nın (1993) isabetli analizinde de belirttiği gibi, "babasız evlerin oğulları" idiler. İmparatorluk büyük toprak kayıplarıyla sarsılırken, onların da sembolik bir "baba kaybı" ile baş etmeleri, yıkılan o büyük evin yerine yeni bir ev inşa etmeleri gerekmişti. Nükhet Sirman (2002), Tanzimat ile gelen büyük değişimin yarattığı yeni bürokratik yapıların nasıl bir yeni orta sınıfın doğuşuna yol açtığını anlatırken, iktidarın yeniden bölüşüm mekanizması içinde yer alamayan genç erkeklerin kendilerine yeni söz söyleme alanları bulduklarını, bu alanların gazeteler, romanlar, sahne oyunları, yeni edebi tarzlar olduğunu söyler. "İktidarla evler iç içe geçtiği için, ortada kalanlar, bir yandan farklı ev kurma biçimlerini tahayyül etmeye girişmişler, diğer yandan da mülkün

halk adı verilmeye başlanan yeni oluşturulmakta olan hayali bir kitleye danışarak yönetilmesini talep etmişlerdir". Bu erkekler, Türk milliyetçiliğinin kurucuları, modernleşme projesinin sahipleri ve yürütücüleridirler. Despot babanın yönetiminden kurtulup kardeşlik temelinde yeniden bir siyasi örgütlenme yaratacaklardır. Fatmagül Bertay'ın (2003) belirttiği gibi, yenilik, ataerkinin babamerkezli biçiminden kardeşlik merkezli olanına geçmiştir. Kardeşlik merkezli bu yeni ataerkide kadınların yeri ne olacaktır? Bu sorunun tek bir yanıtı yoktur. Tek bir yanıt yoktur, çünkü erkeklerin gözlerindeki kadın modelleri tek çeşit olmadığı gibi, onların bu kadınlar hakkındaki duyguları da farklılık gösterir. Bütün değişim dönemlerinde olduğu gibi, değişimi istemek ama aynı zamanda onun getireceklerinden korkmak, Türk modernleşmesinin erkek elitlerindeki temel duygu örüntüsünü oluşturur. Arzunun ve korkunun bu bileşimi, kendini edebi metinlerde ve bu metinlerden çıkarak yaygınlaşan kadın tiplerinde gösterir. "Yeni koşulların zorladığı yeni bir kimlik arayışı içindeki Türk aydını, çevresindeki bildik dünyanın değişiyor olmasının yarattığı yersiz yurtsuzluk duygusuyla ve geleneği temsil eden babanın artık varolmamasından kaynaklanan, gerektiğinde sığınabileceği güvenli bir korunaktan yoksunluğun yol açtığı paranoyayla baş etmek durumundadır." (Bertay 2003) İşte böyle bir kaygan zemin üzerinde ilerlemeye çalışırken bu erkeklerin "tutunduğu dal", kendi denetimlerinde bir kadın imgesi yaratmak ve bunu ulusun kimliğinin sınırlarını çizmek ve belirginleştirmek üzere bir ideal olarak öne sürmektir.

Modernleşme tarihinin başlangıcından itibaren hep bir “kadın sorunu”nu odağında tutması, gelenek ile modernite arasındaki sınır kadar Avrupalı ile “biz” arasındaki sınırın da kadınlar üzerinden çizilmesi, bu nedenledir.

MODERNİN VE “BİZ”İN SINIR BEKÇİSİ OLARAK KADINLAR

Hindistan örneği üzerinden Batı dışı modernite örüntülerinin nasıl ortaya çıktığını tartıştığı eserinde Chatterjee (2002), modernlik korkusunun ve sömürgeci Batı’dan farklılaşma ihtiyacının billurlaştığı alanın cinsiyet ilişkileri ve kadınların konumu olduğunu söyler. Türkiye örneğinde bu analizi biraz daha derinleştirmek ve Hindistan’dan farklı olarak, sömürgecilik deneyiminin bulunmadığı bir coğrafyada, işgalcilerin yanı sıra, belki de onun kadar önemli bir başka farklılaşma ihtiyacına dikkat çekmek gerekir: Geçmişten farklılaşma. Yani yeni “biz”, sadece Avrupa’dan değil, Osmanlı’dan da farklı bir “biz” olacaktır ve bunun işareti esas olarak kadın bedenleridir. Aynı zamanda, ulusun organik bir bütünlük olarak kurulmasında kritik bir rol oynayan alan, yine kadın bedeni ve cinsiyet ilişkileridir.

Hem edebi kanonda hem de milliyetçilik tartışmalarında “kadın sorunu”na ayrılan geniş yeri, böyle bir ihtiyaçla ve işlevle anlamak gerekir.

Türkiye’de Atatürk’ün öncülüğündeki modernleşme hareketinin yaptığı öncelikli reformlardan biri, laik bir medeni kanun getirmek oldu. Medeni Kanun hazırlıklarının 1923 yılında başlatıldığı düşünüldüğünde, bu alanın düzenlenmesinin yeni yönetim için ne kadar öncelikli olduğu daha iyi anlaşılabilir. 1927 yılında kabul edilen yeni Medeni Kanun, İsviçre’den alınmıştı ve modern çekirdek aile idealine yaslanıyordu.

Cumhuriyet edebi kanonunun en önemli metinlerinden biri olan Ankara’nın (Karaosmanoğlu, 1981) üçüncü bölümünün ana sahnesi, bir “stadyum”dur. Cumhuriyet kurulmuş, yirmi yıl geçmiş, yeni bir nesil yetişmiştir. Yeni nesil, eskinin ufunetinden, marazlarından, lekelenmişliğinden azadedir. Romanın ilk iki bölümünde anlatılan bu “hastalıklar”ın bağında, bencillik ve

çıkarıcılık gelir. Öyle ki, bu hastalıklar, Cumhuriyetin ideallerini zehirleyecek, onu hayal edilenden bambaşka bir istikamete yöneltecektir (işte Ankara romanının ikinci bölümü, bu “bozulmayı” ve “çürümeyi” anlatmaktadır).

Üçüncü bölümde en sık tekrarlanan sözcükler, “gençlik” ve “sıhhat”tir. Yakup Kadri’nin gençlik dönemindeki antik Yunan hayranlığı da hatırlanırsa, genç ve sağlıklı bedenlerden oluşan bir toplum imgesinin bu ütopyanın kurucu ögesi olduğu söylenebilir. Romanın kadın kahramanı Selma, yeni nesil ile kendilerini karşılaştırarak der ki “Bence bu yeni nesilde bizim neslimizin derinliği yok”. Yazarın romandaki temsilcisi Neşet Sabit, şöyle yanıtlar onu: “Çünkü o, artık derini aramıyor. Aldığı istikamet ve her gün biraz daha artan hızı buna manidir. Biz bir takım şakulî insanlardık. Halbuki bunlar, ufkidirler. Kuşlar gibi ufkidirler. Bunlara artık yürüyor denilemez. Uçuyorlar. Kanatla hiç derine gidilir mi? Kanat daima yükseğe ve uzağa götüren uzuvdur.”

Bence bu söz, yalnızca Yakup Kadri’nin değil, Cumhuriyet’in kurucularının öyle ya da böyle, şu ya da bu şiddette benimsedikleri ve ortaklaştıkları bir hayali anlatır: Sıfırdan başlamak, geçmiş silmek ve yepyeni, lekesiz nesiller yaratmak; daima yükseğe, daima uzağa gitmek. O kadar uzağa ki, geçmişin hastalıklarından kurtulabilsin, bir “yaşam hamlesi” ile bambaşka bir ülke kurabilsin. Bu hayal, bir yandan kurumsal değişimlerde kendini gösterir ama asıl hedefi, insanın kendisidir. Yani, Cumhuriyetin kendisini yaşatacak, yükseltecek insanlara ihtiyacı vardır ve bu insanlar yalnızca kalpleri ve ruhlarıyla değil, bedenleriyle de “yeni insan” olacaklardır. İşte bu “yeni insan”, ulusun anneleri ve öğretmenleri olarak kadınların eseri olacaktır.

Böylesine büyük bir görev, ancak “yeni kadın”lar tarafından gerçekleştirilebilir. Bu “yeni kadın” imgesi, başka iki imgeyle zıtlık içinde inşa edilir: Geleneksel kadın ve tango kadın. İlki, modern erkeğin kurtulmaya çalıştığı eski hanenin hem kurbanı hem de sürdürücüsüdür. Bu kadın cehaleti ve dar kafalılığıyla evin çocuklarına hayatı zindan eden babanın kurbanı olduğu kadar, destekçisidir de. Bu tipin izini Namık Kemal’in İntibah romanına kadar geri götürebiliriz. İkincisi ise, geleneksel kadından farklı olarak eğitimli ve mo-

derndir; yine ondan farklı olarak bencil ve güvenilirmezdir. Bu tipin billurlaşmış örneğini Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Kiralık Konak romanındaki Seniha'da buluruz. Yeni kadın, bu ikisinin iyi yanlarını (ilkinin fedakârlığını ve sadakatini, ikincisinin eğitimini ve modernliğini) birleştiren bir kadındır.

Deniz Kandiyoti (1997, s. 145), yeni kadının Halide Edip Adivar'ın Yeni Turan romanında yarattığı Kaya'da sembolize edildiğini söyler ve Kaya'nın cinsiyetsizliğine dikkatimizi çeker. "Adivar'ın romanları, Cumhuriyet Türkiye'sinde kadınların kamusal hayata hangi koşullarla kabul edilebileceklerini ifade eden bir mecazdır. Cinsiyetsiz ve kadınlıklarından sıyrılmış olarak".

Bu iddia, ancak belirli bir bağlam içinde, belirli bazı kadınlar için ileri sürülebilir. Bir başka yerde tartıştığım gibi (Bora 2010), modernleşme projesinin kadın ideali, bütün kadınlar için aynı biçimde ortaya çıkmaz. Her şeyden önce, sınıfsal farklılıkları dikkate almadan bu idealin nasıl gerçekleştirildiğini anlamak mümkün değildir. Bu proje, kadınlara birden fazla rol ve anlam yükler: Kurtarılması gereken kurbanlar, cezalandırılması gereken fettan kadınlar, gurur duyulacak kız evlatlar. "Yeni kadın"ın eş ya da kız kardeş değil de kız evlat oluşu, bu kadının tanımı gereği modern erkeğin eseri olmasındandır. Nitekim Ayşe Durakbaşa'nın (1998, s. 47) derinlikli analizinde belirttiği gibi, Cumhuriyet Kızı denilen modern kadın, modern erkeklerin mükemmeliyetçi eğitiminden geçmiş, bu babaların kızlarıdır. "... (B)abalarla kızları arasında gizli bir anlaşma vardır. Genç kadınlar eğitim, meslek ve çalışma hayatına katılma haklarını genellikle babalarının desteğiyle elde etmektedirler; ancak özellikle erkeklerle ilişkilerinde son derece dikkatli davranmak ve kendilerine uygun eşler bulup evlenene kadar cinselliklerini bastırmak zorundadırlar". Bu sözlerin ışığında, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun yeni neslin ütopyik temsilcisi olarak çizdiği Yıldız'ı daha iyi anlarız: "... o küçük, narin sporcu silüetinin Yıldız olduğunu, ona mahsus bir baş ve gövde hareketinden anlamıştı. Yoksa bunun uzaktan bir oğlan çocuğundan hiç farkı yoktu. Ne göğüs, ne kalça... Öyle dümdüz, öyle fidan gibi bir kız vücudu ki, eski Yunan fresklerindeki Hermafrodita bedenlerinin tam örneğidir. (Karaosmanoğlu 1981:195-6).

Tam bu noktada, üst orta sınıftan kadınların kamusal alana çıkmak için "çocukluğa kaçış" stratejisi kullandıklarını öne süren Hülya Adak'ın (2007) analizini hatırlamamız gerekir. Adak, 1918-1935 yılları arasında yazılmış kadın öz yaşam öykülerini incelerken, kamusal benliğin özel olan aleyhine öne çıkarıldığı saptamasını yapar ve anlatılan hikayelerde stratejik bir kendini çocuklaştırma eğilimi olduğunu söyler. Bu stratejik tercihin nedenini, yukarıda değinilen bir baba-kız sözleşmesinde görür. Bu sözleşmenin gölgesini, Cumhuriyet Kızları kuşağının parlak bir mensubu olan Hamide Topçu'nun veciz ifadesinde izleriz: "Atatürk kadını görevli kılmak yoluyla kurtarmıştı. Kadın meslektaşın karşısında, geleneksel saplantılarından kurtulmamış yarı aydın bir zümre ile cehaletinden sorumlu tutulamayacak olan halk kitleleri bulunsada, arkasında koskoca bir modern devlet kudreti vardır" (Durakbaşa 1998, s.48'de belirtildiği gibi).

Ancak, kamusal alanın ışığına çıkabilmek için babalarının kızları olarak kalmayı taahhüt etmiş bu genç kadınların çizdiği model, genelleştirilebilir bir model değildir. Modern devletler çağında kadınların vatandaşlıklarının esasının "annelik" olduğu hatırlanırsa (Pateman, 2004), bütün kadınların "kız evlatlar" ya da "Cumhuriyet Kızları" olmalarının mümkün olmadığı görülür. Nitekim fazlasıyla görünür olan bu Cumhuriyet Kızı hikayesinin yanında, daha az görünen, daha az hikaye edilen geniş kadın kesimlerinin hikayesi vardır. Bu hikayeyi beden eğitimi tartışmaları üzerinden izlemeye çalışacağım.

SAĞLIKLI ANNELER, GÜRBÜZ ÇOCUKLAR

Yiğit Akın, Cumhuriyetin biyopolitikasını spor tarihi üzerinden analiz ettiği eserinde, haklı olarak bu tarihin ihmal edilmişliğinden yakınır (Akın, 2004). Ona göre, spor ve sporla ilgili düşünceler, daha geniş bir biyopolitika çerçevesinde ele alınmalıdır. Bu çerçeveyi, esasen "nüfus politikaları"ndan ibaret olarak görmek mümkündür. Yani, Türkiye ulusunu oluşturan insanların doğum, ölüm, üreme gibi süreçlerini düzenleyen politikalar. Akın'ın (2004, s.37) da aktardığı gibi, "biyopolitiğin temelinde, hastalıkları iyileştirmek

ve sebeplerini ortadan kaldırmak, doğum oranını ve ortalama yaşam süresini arttırmak, ölüm oranlarını azaltmak gibi temel amaçlara ulaşmak için bili toplama, bu bilgileri tasnif edip değerlendirme, bu altyapıya dayanarak yeni metotlar keşfetme ve uygulama süreçleri vardır". Elbette ki bu süreçleri yalnızca tıbbi terimlerle anlamak mümkün değildir; bunlar, aynı zamanda nüfusun yapısını etkileyen politik süreçlerdir de.

Büyük savaşlardan çıkmış, yorgun bir nüfusun yeni ve güçlü bir ulus haline getirilmesinde nüfus politikaları temel önemdedir. Bu ihtiyaç, Cumhuriyetin kurucu kadrosu tarafından daha en baştan itibaren görülmüş ve bu yönde tedbirler alınmıştır. 1930'lu yılların önemli şahsiyetlerinden Nabi Yaşar (Yaşar Nabi Nayır), nüfus politikasının sadece savaş değil, barış zamanı için de kritik önemde olduğuna işaret eder: "Çünkü nüfus bugün aşırı ve mütecaviz bir milliyetçi cereyanın istila ve tahakküm için giriştiği mücadelede müessir bir silah olarak telakki edilmeye başlanmıştır. Nüfus kesafeti yalnız harp halinde, en kalabalık orduları çıkarmak için değil, fakat sulh yıllarında da kuvvetli bir iktisadi cihaz yaratarak müstakbel harbin temelini önceden sağlamlaştırmak için bir vasita sayılıyor" (Yaşar, 1939, s.33). Nüfus sadece az ve dengesiz değil (savaşlar nedeniyle erkek oranı belirgin biçimde düşmüştür) aynı zamanda sağlıklıdır da. Türkiye'nin ilk koruyucu hekimlik uygulamalarının başlatıcısı olan Muhittin Celal (1930, s.23), bu sağlıksızlığa kadınların doğurganlık kapasitesi üzerinden işaret eder: "On kadından sekizi canlı doğum gerçekleştirebiliyor. Bu doğumlardan ikisi yirmisine varmadan ölüyor, ikisi sakat kalıyor ve askerlik hizmeti yapamıyor. Sadece dördü yirmisine gelebiliyor. Kırkına gelmeden biri ölüyor biri de hastalanıyor. Böylece sadece ikisi topluma yararlı kalıyor. Bu yüzden koruyucu sağlık politikaları önemli." Dikkat edilirse, bu tıbbi söylemin konusu olan kadınlar, yukarıda birer "hermafrodita" olarak tanımlanan kadınlarla aynı evreni paylaşmazlar. "Hermafrodita"ların bedensel imgeleri ile nüfus politikalarının hedefi olan kadınların imgeleri birbirinden çok farklıdır. Nüfus politikaları, bu kadınların sağlıklı ve çok çocuk doğurmalarını teşvik eder, çocukların sağlıklı büyüülmesinin koşullarını

yaratmaya çalışır.

1936 yılında Hıfzıssıhha'nın kurulmasıyla birlikte, nüfus politikaları sistematik ve merkezi biçimde yürütülmeye başlanır. "Sağlıklı anneler", bireylerin ya da ailelerin konusu olmaktan çıkıp, siyasetin konusu haline gelir: Ulusun geleceği, annelerin bedenlerindedir. Laden Yurttagüler (2004, s. 94), 1930'lardan 1950'lere kadar nüfus politikalarını incelediği doktora çalışmasında, "anne ve çocuk tek bir varlık olarak algılanır ve ırkın ıslahının ancak annelerin "mükemmel" bedenlerinden geçilerek gerçekleştirilebileceğine inanılır" saptamasını yapar. Gerçekten de 1930'lu ve 40'lı yıllar, Avrupa'da yükselen öjenizmin Türkiye'de de yankı bulduğu bir dönemdir. Örneğin o dönemde yurtdışındaki tıp eğitimini tamamlayıp yurda dönmüş genç bir hekim olan Sadi Irmak (1938), "Verasetin Biyolojisi" başlığıyla yaptığı konuşmasında "veraset biyolojisinin araştırmaları, deha ve kabiliyetlerin de irsen intikal eden vasıflardan bulduklarına şüphe bırakmamıştır" derken, içinde yaşadığı dönemin genel bir eğilimini yansıtmaktadır. Bu eğilim, "sağlıklılık" fikrini fiziksel sağlık çerçevesinin ötesine taşımakta, "ırkın ıslahı" türünden kavramsallaştırmalarla, evliliklerin düzenlenmesi de dahil olmak üzere, vatandaşların bedensel varlıklarını denetleme arzusunu göstermektedir. Aynı yıllarda Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından yayınlanan *Gürbüz Türk Çocuğu* yahut "resimli aylık aile mecmuası" logosuyla çıkan *Muhit* gibi dergiler, sağlıklı anneler ve gürbüz çocukların ulusun gelişmesi ve kalkınmasında oynayacağı rolü tartışan çok sayıda yazıya yer vermektedir (Yurttagüler, 2004).

Sadece savaşlardan çıkmış, yokluklar ve salgın hastalıklardan geçmiş bir nüfusun "ıslahı" değildir söz konusu olan. Aynı zamanda, modern vatandaşların yaratılmasıdır da. Dolayısıyla, yalnızca sağlık politikaları değil, eğitim politikaları da biyopolitikanın araçları haline gelir. Eğitim politikası yalnızca okullar aracılığı ile yürütülmez; Halkevleri de okullar kadar önemsenen kurumlardır (Türkoğlu 1996). Cumhuriyet Halk Fırkası Genel Sekreteri Recep Peker, Halkevlerinin işlevini "ulusu katılaştırmak, sınıfsız katı bir kitle haline getirmek" olarak tanımlarken, böyle bir bakışa işaret etmektedir (Türkoğlu 1996, s. 98'de belirtildiği gibi). CHP'nin

1938 yılı programında da Halkevlerine yer verilmiştir: “Klasik okul yetiştirmesi dışında, yiğine, devamlı ve Türkiye'nin ilerleyiş yollarına uygun bir halk eğitimi vermeği önemli görürüz. Bu hizmet için çalışan Halkevlerini devlet, imkân elverdiği kadar koruyacaktır.” (Türkoğlu, 1996'da belirtildiği gibi)

Vatandaşlık eğitimi, okuma yazmayı da, Cumhuriyetin ideallerini de öğrenmeyi içerir; bunların yanısıra, çeşitli biçimlerde bedensel etkinliklere de yer verilir; tiyatro oyunları sahnelemek gibi. Türkiye'de beden eğitiminin duayeni sayılan Selim Sırrı'nın (1932, s.69) radyo konferanslarından birinde sarf ettiği şu sözler, Türk Milli Eğitiminin okullarda ve halkevlerinde 1930'lardaki yapılandırılmasında önemli saiklerden biri olan bedensel eğitime işaret eder: “Bugünün terbiye sistemleri bize yaşamak sanatından başka her şeyi öğretiyor. Liselerde, yüksek mekteplerde, darülfünunlarda lisaniyat, edebiyat, ruhiyat, felsefe, sosyoloji, riya-ziyat, daha bir çok ilimler, fenler okunuyor. Bütün fikre ait bu mesainin yanında vücut ilmine ya pek az yer verilir veya hiç verilmez.” Bir başka radyo konuşmasında, beden eğitilmesinin zaruretine işaret ederken “ırkın ıslahı” fikrini şöyle ortaya koyar: “Bizim gibi varlık davası güden bir millet için bir ırkın nasıl bozulduğunu bilmek ve ona göre müteyakkız davranmak hem bir zaruret, hem milli bir vazifedir. İnsanların da cinsi tıpkı hayvanlar ve nebatları gibi bilgiye istinat eden bir bakım sayesinde güzelleşir. Bakımsız insanlar bedenen olduğu gibi fikren ve ahlaken de sukut ederler.” (age, s. 169-170)

Vatandaşların bedenlerine bir düzen getirilecektir. Ancak kadın vatandaşlar için nasıl bir politika uygulanması gerekmektedir? Daha önce değinildiği gibi, kadınların asli vatandaşlık görevinin annelik olduğu bir durumda, bu annelerin sağlıklı bedenlere sahip olmalarının sağlanmasının yolu, erkek vatandaşların yurt savunmasında ve ekonomide görev almaları için gerekli eğitimlerden mi geçmektedir? Bu soruya verilen istisnai yanıtlardan biri, bir kadın yazardan gelir: Şükufe Nihal'den. Şükufe Nihal 28 Ocak 1935 tarihinde Cumhuriyet Gazetesinde yayınlanan mülakatında şöyle der: “... her kadın birkaç aylık olsun bir as-

keri terbiye almalı, silah kullanmağı öğrenmeli; ta ki yurda bir düşman saldırdığı çağda hiç olmazsa çocuklarını, yuvasını, kendisini kurtarmak için çarpışmasını öğrenmeli” (Argunşah, 2012, s.333'de belirtildiği gibi). Osmanlı feminizminin ve Türk milliyetçiliğinin izlerini taşıyan bu yaklaşım, dönemin etkili erkek yazarları tarafından paylaşılmaz. Onlar, kadınların bedenlerinin esasen annelik için uygun vasıfları taşımasının yeterli olacağı görüşünde birleşirler. Sadece bunda değil, sporun kadınlar için pek uygun bir etkinlik olmadığı fikrini de pek çoğu paylaşır. Sporun bir “milli vazife” olduğu doğrusa da, bu vazifenin yerine getirilmesinde kadın ve erkek yurttaşlar arasında bazı farklılıklar olmalıdır. Selim Sırrı, bu farklılığı veciz biçimde tarif eder: “Tüfek atan, kılıç kullanan, icabında göğüs göğse döğüşen, çekiç sallıyan, tahta rendeliyen, toprak kazan, odun yaran, hulasa kolları ile çok kuvvet sarfetmeğe mecbur olan erkeklere adaleleri kavi bir göğüs ve kuvvetli bazular lazımdır. Fakat hayatta en mühim vazifesi çocuk doğurmak ve insan yetiştirmek olan kadınlarda göğüs ve kol adalelerinden ziyade karın, havsala ve kalça adalelerinin işlek ve kuvvetli olması muvafaktır itikadındayım.” (age, s. 143-144)

Selim Sırrı'nın görüşünü, Ahmet Haşim (1991, s.120) daha şiddetli bir biçimde tekrarlar. Şu sözler, modernleşmeyle birlikte, kadınların analık vasıflarının yanı sıra, kadınlık vasıflarını da yitireceklerine ilişkin bir korkunun izlerini taşımaktadır: “Geçen gün, bir Fransız mecmuasında gördüğüm tenisçi, tayyareci ve daha bilmem neci birkaç spor kadınının başları, ataletten gelen çirkinliğin spor çirkinliği yanında hiç de korkulacak bir şey olmadığını bana gösterdi. (...) Fikir kadını ruh, spor kadını beden sahasında cazibelerini günden güne azalttığına bakılırsa, kadın, maddi ve manevi büyük zararlara uğramaksızın cinsini değiştirip erkekleşmeğe muvaffak olamayacak!”

Modernleşmeyle birlikte kadınların “erkekleşecekleri”, ulusun kimliğini yitireceği türünden korkuların Türkiye tarihine özgü olmayıp bütün büyük dönüşüm dönemlerinde görüldüğünden söz edilmişti. Bu korku, Cumhuriyet Kızlarının çocukluğa kaçmasına neden olacak kadar güçlü etkiler yapabiliyordu. Aynı korkunun erkek yazarlarda

nasıl bir tereddüt ve zihinsel çatışma yarattığının bir örneğini de yine Ahmet Haşim'in yukarıdakilerle aynı yıl içinde sarf ettiği şu sözlerde görebiliriz: "Büyük harpten evvel, işi gücü, mutfağında sabah-tan akşama kadar kocası için naşinide çorbalar pişirmekle geçen Alman kadını, sakil cüssesiyle dünyanın en çirkin ve sevimsiz kadını olarak tanınıyordu. Harp ferdası Alman ailesini yıkınca, Alman kadını da kepçeyi bırakıp eline raketi aldı. Geçen gün okuduğum bir makaleye nazaran, şimdi Berlin kadını, zarafette ve incelikte Paris mankenlerini bile geride bırakıyor" (age, s. 168)

SONUÇ

Modernitenin tarihi, yalnızca kurumların ve ideolojilerin değil, ulusun inşasının da tarihidir. Bu inşa, vatandaşların zihniyet dünyaları kadar bedenlerini de biçimlendirmeyi gerekli kılmıştır. Bu nedenle, farklı dönemlerin hem hedefler hem de araçlar bakımından farklılaşan biyopolitik yaklaşımlarını analiz etmek, bu tarihi anlamının

vazgeçilmez bir parçasıdır. Bu yazıda, 1930'lu yıllarda biyopolitikanın kadınlar ve erkekler için nasıl farklılaştığına ilişkin genel bir çerçeve çizmeye çalıştım. Aynı zamanda, kadınların kendi aralarındaki (sınıfsal) farklılıkların da bu politikaların farklılaşmasına yol açtığına dikkat çekmek istedim. Ulusal tarihlerin cinsiyet farklılıklarını dikkate alınarak "okunması" önemli olmakla birlikte, cinsiyet farkının sınıfsal fark ihmal edilerek anlaşılmasının mümkün olmadığı düşüncesindeyim. Yiğit Akın'ın spor tarihinin yazılabilmesi için elzem olan malzemenin yokluğundan yakınması haklıdır. Ancak konu kadınlar olduğunda, karşılaşılan yokluk çok daha büyüktür.

Yazışma Adresi (Corresponding Address):

Aksu BORA

Hacettepe Üniversitesi

İletişim Fakültesi, İletişim Bilimleri Bölümü

Beytepe, Ankara

E-posta: aksubora@hacettepe.edu.tr

KAYNAKLAR

1. **Adak H.** (2007). Suffragettes of the empire daughters of the Republic: Women auto/biographers narrate national history 1918-1935). *New Perspectives on Turkey*, 36.
2. **Ahmet H.** (1991) Bütün Eserleri. Cilt 2. İstanbul: Dergah Yayınları.
3. **Akın Y.** (2004) *Gürbüz ve Yavuz Evlatlar: Erken Cumhuriyet'te Beden Terbiyesi ve Spor*. İstanbul: İletişim Yayınları.
4. **Argunşah H.** (2012). *Bir Cumhuriyet Kadını: Şükûfe Nihal*. İstanbul: Timaş Yayınları.
5. **Berktaş F.** (2003) "Osmanlı'dan Cumhuriyete Feminizm". Tarih Cinsiyeti içinde. İstanbul: Metis Yayınları.
6. **Bora A.** (2010). Modern babaların modern kızları. *Folklor ve Edebiyat*, 61 (16), 7-15.
7. **Bozdoğan S., Kasaba, R.** (1998). *Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt yay.
8. **Chatterjee P.** (2002). *Ulus ve Parçaları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
9. **Durakbaşı A.,** (1998). Cumhuriyet Döneminde Modern Kadın ve Erkek Kimliklerinin Oluşumu. (A. Berktaş Hacımirzaoğlu, Der.). *75 Yılda Kadın ve Erkekler*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
10. **Irmak S.** (1938). *Verasetin Biyolojisi*. CHP Konferansları Serisi 1 CHP Yayını.
11. **Kandiyoti D.** (1997). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar*. İstanbul: Metis Yayınları.
12. **Muhittin C.** (1930). Esirgeme Hekimliği. *Sıhhi Sahifalar*, 1, Ocak.
13. **Yaşar N.** (1939). Nüfus Meselesi Karşısında Türkiye. *Ülkü*, 80, Eylül.
14. **Parla J.** (1993). *Babalar ve Oğullar: Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
15. **Pateman C.** (2004) "Kardeşlerarası Toplum Sözleşmesi". (J. Keane, Der.) *Sivil Toplum ve Devlet*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
16. **Sırrı S.** (1932). Radyo Konferanslarım. İstanbul: Devlet Matbaası.
17. **Sirman N.** (2002). Kadınların Milliyeti. *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Ansiklopedisi*, C4 Milliyetçilik. İstanbul: İletişim Yayınları.
18. **Türkoğlu Ö.** (1996). Halkevlerinin Kuruluş Amaçları, Örgütsel Yapısı ve Bazı Uygulamaları. *Kebikeç*, 2 (3), 97-103.
19. **Yurttağüler L.** (2004). Social Politics on Women's Bodies in 1930's Turkey. Yayınlanmamış doktora tezi. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.